

EREMYA ÇELEBİ'NİN YANGINLAR TARİHİ

H. D. Andreasyan

Çeşitli yazıları ve özellikle tarih eserleriyle tanınmış olan XVII. asrın en değerli ermeni yazarı Eremya Çelebi Kömürcüyan'ın (1637 - 1695) İstanbul'da sık sık zuhur etmiş ve bazan bir afet halinde olup halkı perişan etmekten başka, şehrin çehresini büyük çapta değiştirmiş olan yangınlara ait eseri, İstanbul'un eski topografyasına dair olduğu gibi, halkın sosyal ve ekonomik durumunu da belletmek bakımından önemli bir orijinal kaynak niteliğini taşır.

Tercümemiz, eserin Venedik Mikhitarist Manastırı kütüphanesinde saklı bulunan ve henüz basılmamış olan yazma metnin fotokopisi üzerinden yapılmıştır.

Miladî 1648 [Ermeni takviminin 1097] senesinde yazmağa başladığım bu tarihle, binaların hemen hepsi ahşab olan İstanbul'da ve bütün Osmanlı Devleti dahilinde vuku bulan yangınları anlatacağım.

Yangınların sık sık çıkma sebepleri : Osmanlılar, İstanbul'u Rumların elinden aldıktan sonra, binalarını, Galata'da görülen Frenk yapıları veya Amid, Haleb, Şam ve Kudüs'dakiler gibi ateşe karşı dayanıklı olması için kârgir yapılmasına dikkat etmemişlerdir. Osmanlılar, İstanbul'u ve devleti, birçok milletlerden aldıkları vergilerle idare etmektedirler, fakat evlerinin yanmasına karşı hiç de endişe duymazlar. Hattâ bazı kimselerin «yanıp kül olması daha iyi oldu, böylece zevkime göre istediğim gibi yapabileceğim» dediklerini bizzat duymuşumdur. Yanan binaları tekrar ahşab olarak yaparlar, duvar ve tavanları rengârenk ve yaldızlı nakışlarla süslerler, şahnîşir ve denize nazır yüksek köşkler ve salkımlı asma ve yaseminle örtülü kemerli kameriyeler ilâve ederler. Bütün bu binaların inşaat malzemesi, Karadeniz'in güney sahillerinde ve İzmit'te

bulunup *derya-i dirahistan* yani ağaç denizi denilen ormanlardan gemiler ve arabalarla getirilmektedir. Hakikaten, içinden bizzat geçmiş bulunduğumuz bu ormanlar hayretimizi mucib olmuştur. Zira güneş şuaları, kendi kendine biten bu kalın gövdeli, yüksek ağaçların kesif dal ve yaprakları arasından geçemiyor, toprağa ulaşamıyordu. İşte bu ormanlardan kesilen odun ve kulaç kulaç uzun direkler istenildiği miktarda getirilip şehre yığılıyor.

Yangınların birçoğu, dikkatsizce eritilen yağların parlaması, ev ve dükkânlarda hizmet eden uşakların acemiliği, bazı evlerde yapılan saçaklar, efendilerine kin bağlayan besleme ve uşakların feshatlığı, sefih insanların kahpelere olan intikam hırsları, hırsız ve yağmacıların kasitleri veya tütün içenlerin dikkatsizliği yüzünden çıkmaktadır. Bazen de, uçan semavî cisimlerin tesiri ile yangın zuhûr etmektedir. Bütün bunlar, çok sabırlı Cenab-ı Allah'ın, imansızları ve eğri yollara sapanları uslandırmak için, veba salgınları ve kıtlık gibi afetleri meyanında gönderdiği cezalardır. Böylelikle, akşam evlerinde keyf ve safa çeken zengin insanlar, sabahleyin de evsiz barksız ve son derece yoksulluk içine düşmüş oluyorlar. Bu hale düşen mansıb ve memuriyet sahibi türkler kendilerini bir dereceye kadar kurtarabiliyorlar, fakat bilhassa fakir ermenilere ancak kapı kapı dolaşmak ve kilise kapılarında durarak dilenmek kalıyordu. 1660 senesinde vukubulan büyük yangında halkın düçâr olduğu bu acıklı hâli, rüzgârın tesiriyle nekadar geniş bir sahanın kül ve sayısız insan ve hayvanın telef olduğunu başka bir kitapta merisiyelerle anlattım¹. Bu afet üzerine, yanan binaların niçin kârgir olarak inşa etmediklerine hayret ettiğimi türklere söyleyip kınadığımda, onlar, bunun adet olmadığını ve bu taktirde ev ve konaklarının küçüleceğini söylediler. İşte insan oğlunun ağızlılığına bak.

Yangınlara ait tecrübe ile edindiğim dikkate şayan diğer bir noktayı da işaret etmek isterim. Türklerin hristiyan bir ülkeyi istilâ ettikleri her anda, burada bir yangın çıkmaktadır. Hucüma uğrayan şehir veya eyâletin zaptı haberi henüz buraya ulaşmamışken, İstanbul'da yangın çıkardı. Bundan dolayı, muhasara edilmiş olan bir şehrin fiilen zaptedilmiş olduğunu söyleyince, muhataplarını benimle alay ederlerdi. Fakat tahminimin doğruluğu çok kere görül-

1 Müellifimizin, tarih sırasına göre ileride hülâsaten anlatacağı bu büyük yangına ait yazmış olduğu eser henüz bulunamamıştır.

müştür. Nitekim Girid'de Hanya'nın zaptı haberi gelince burada, «Büyük yangın» tabiri ile anılan 1645 yangını oldu. Köprülütarafından Varad zaptedildiği gün İstanbul'un büyük bir kısmı yandı. Üsküdar'ın yandığı gün de Kamanıçe'nin zaptı haberi gelmiş idi. Kanunî Sultan Süleyman 1565 senesinde Macaristan'da Sigetvar kalesine girdiği zaman da Bedesten'in etrafında Büyük çarşıdaki yangın vuku'bulmuştu.

1569 senesinde, Demirkapı'da çıkan bir yangın, Bahçekapı ve Balıkpazarı'ndan Zındankapı'ya kadar yayılarak yahudilerle meskûn olan bu semti kâmilen kül etmiştir². Bu yangını yazan, şehrin yedi gün gece gündüz yandığını ve bütün şehir halkının dehşet içinde kıvrandığını söyler. Hükümet adamları hepsi de yangını söndürmek için büyük gayret sarf etmişlerse de bir şey yapamamışlardır. Sadrazamın³ damadı olan Yeniçeri ağası Cafer, hastalığından dolayı ateşe karşı gidememiş olduğundan, padişah kendisini azletmiş ve yerine geçirdiği büyük mirahor Siyavuş Ağa, diğer büyüklerle beraber derhal yangın mahalline yetişmiştir...

1590 senesinde, Tokat şehrinde yangın olmuştur.

1597'de, Tokat şehrinin çarşısı yanmıştır.

1615 senesinde, Kasımpaşa sahilinde bir çekdiri kendi kendine yanmış ve 90 kişi yanarak ve denizde boğularak telef olmuşlardır.

1618'de, Sultan Osman'ın cülûsundan 27 gün sonra, 13 mart sabahı zelzele oldu. Aynı gün, gece saat 2'de de, Parmakkapı'da çıkan bir yangın Büyük çarşısı ve Mahmudpaşa'nın baş tarafında bulunan Kavaflar çarşısını yaktıktan sonra kuzeye doğru Bitpazarı'na ve Kazancılar'a kadar yayılmış ve Eskişaray'ın duvarlarına dayanmıştır. Güney istikametine doğru ilerleyen ateş, Gedişpaşa sınırlarına kadar yayılarak Takyeci odaları ve Kalkancıları kül etmiştir.

Yukarıda anlatılan büyük yangından sonra, İstanbul'da tekrar yangın çıktı. 15 Marttan sonra zelzele oldu. 28 Nisanda ise, Taht el-kale'de çıkan bir yangın kuzeye doğru yayılarak Kavaflar'ı, Bıç-

2 19 Eylül 1569.

3 Sokullu Mehmed Paşa.

kıcılar'ı, Mehterhane'yi, Mumhane'yi ve Zındankapı'da Kebabcılar'ı yakarak Odunkapısı'na kadar ilerledi.

1628. Halil Paşa'nın sadareti zamanında, Unkapını'nda yangın çıktı.

1633. 26 Ağustos çarşamba günü, saat 4'de, Cibali iskelesinde, bir kalafatcının yaktığı ateşten, Cibalikapısı ve Ayakapısı arasında, sur haricinde çıkan yangın iki yandaki konakları ve Aya Nikola Rum kilisesini yaktı. Ateş, poyrazın şiddetinden surları aştı, kıvılcıklar ziftlenmiş gemilerin üzerinden şehrin içine şimşek gibi sıçradılar. Ateş, bütün engelleri aşarak Sultanselim ve Sultanmahmed câmilerinin bulunduğu tepelere kadar çıktıktan sonra Yenibahçe ve Yeniçeri yeni odalarının bulunduğu düzlüğe indi; oradaki vadilerden geçerek Molla Gürani semtinden Cerrah câmii'nin ve kabartmalı Arkadius sütününün bulunduğu Avrarpazarı'na, Saraçhane ve Karaman mahallelerine ve Atpazarı'na, Sultanselim, Sultanmahmed ve Zeyrek câmilerinin civarlarına, Sukemerleri'ne, dörtyol ağzına ve meşhur çarşısına, oradan da güneye doğru Davudpaşa kapısına kadar olan yerleri kâmilin içine alarak şehrin büyük bir kısmını kül etti. Yanan binaların içinde, sözü geçen Odalardan başka, birçok yeniçeri ocak ağalarına ait konaklar, kazasker, kadı, müftü ve müftüzadelerin içindeki bütün kuyudat ve kitaplarla beraber muhteşem konakları vardı. Türk halkına ait yanan evlerin, dükkânların, hamamların, fırınların ve mescitlerin sayısını ancak Allah bilir. Mahv olan eşya ve servetin hesabını yapmak da imkân haricidir.

Üç gün gece gündüz devam etmiş olan bu yangın, halk tarafından *ihrak-ı kebir-i Cibali* olarak anılır. Hıristiyanlar yanan semtlerde ikamet etmedikleri için yangından büyük bir zarar görmediler. Yalnız Cibali'den Ayakapı'ya kadar sur harici kısmındaki rum ve yahudi halk çok ızdırıp çekmiş ve fakir düşmüşlerdir. Bütün kahvehanelerde yangına dair zihinleri karıştıran gürültüler çıktığı için kahvehanelerin hepsi de kapatıldı ve tütün içmeyi bütün memlekette şiddetle men'edildi.

1635. Sultan IV Murad'ın saltanatı zamanında Galata'da yangın çıktı ve Balıkpazarı karşısında, aynı avlunun içinde üç adet şapeli bulunan büyük frenk kilisesi de yandı⁴.

4 1660 senesinde tekrar yandıktan sonra 1697'de yerinde bir cami (Yenicami) yapılmış olan St. François kilisesi.

1642. Hicri 1050 senesinde, Sultan İbrahim'in saltanatının ikinci yılında, Galata iskelesi yanmağa başladı, sadrazam ve vezirler ateşi söndürmek için oraya koştular. Bu esnada parlayan bir barut alevi sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın üzerine sıçrayarak yüzünü yaktı. Sadrazam evine dönerek üç ay hasta yattı ve yerine kaymakam Kenan Paşa divana riyaset etti.

1645. Sultan İbrahim, kapudanı⁵ güya Malta üzerine sevketti, fakat o, Girid'e yürüyerek Hanya şehrini zapt etti. Oradaki halkın çektiği ızdırabı ayrıca yazmışumdur⁶. Şehrin zaptı haberi üzerine, şehrimizde ve bütün memlekette yapılan donanma şenlikleri esnasında, şimdiye kadar hiç görmediğim şiddette korkunç bir yangın çıktı. Parmakkapı, Çarşı, Uzunçarşı ve Bedesten semtinde çıkan yangın, şimâl rüzgârının tesiriyle Sultan Bayezid, Okçular, Tavşantaşı, Gedikpaşa'dan aşağıya doğru Kadirga limanı tarafına indi ve sahil surunun cenup tarafında hıristiyan, Süryani ve bilhassa Rum ve Ermeni mahallelerini içine alarak batıya doğru Nişancı mahallesine doğru Ermeni Surp Nikoğos ve Rum Aya Nikoli kiliselerinin yakınına kadar yayıldı. Sadrazam Civan-Kapıcıbaşı ve yeniçeri ağası ile bostancıbaşı, birçok askerle beraber yetiştiler, ateşin önünü kesmek için çok gayret ettiler, birçok binayı yıktırdılar fakat bu ameliyede bazı kimseler yandılar. Halkın bu yangında düçar olduğu acıklı vaziyeti dil ve kalemle anlatmak imkân haricindedir. Öyle bir manzara hasıl olmuştu ki herkes İstanbul şehrinin yok olduğuna kanaat getirmişti. Henüz sakalı bile çıkmamış bir frenk genci kendi elbiseleriyle ve başında şapkası olduğu halde astılar ve «işte bu düşmanlarımızın şehri ateşe vermişdir» diye ilân ettiler. Fakat biz buna inanmaktansa, bir katili zındandan çıkararak frenk kıyafetine sokmuş, asmış ve bu ilânı yapmışlardır diye düşündük.

Dedem ve babam elimden tutarak⁷ beni yangın sahasında gez-

5 Kapudan-ı derya Silâhtar Yusuf Paşa.

6 Müellifimiz, Deli Hüseyin ve Köprülü Ahmed Paşalarla beraber Girid seferlerinde bulunmuş olup ve kendisinin çok yakın bir dostu olan büyük Ermeni taciri Belgrat'lı Abro Çelebi hakkında beş bölümlü uzun bir biyografi yazmıştır. Hâlen nerede bulunduğu bilinmeyen bu yazmayı Viyana Mekhitaristlerinden meşhur filolog P.N. Akinian 1930'da Münih'te bir kitapçının yanında görmüş ve tarif etmiştir. (N. Akinian, *Eremya Çelebi'nin Biyografyası* Viyana, 1933, s. 96-103).

7 Müellifimiz bu tarihte henüz 9 yaşında bir çocuktur. «Dedem» dediği zat, annesinin dayısı Hacı Ambakum'dur ki İstanbul'da işlettiği fırınları ve devlet müteahhidiği sayesinde

dirdikleri vakit, ev ve dükkânları yanmış adamların külleri deşerek demir ve diğer madeni eşyaları ayırdıkları ve ellerini bellerine koyarak figan ettiklerini, babamın teselli sözlerine kanmadıklarını görüyordum. Ben de gizlice onlarla beraber gözyaşı döküyordum, fakat 9 yaşına henüz basmış ve yazı şekillerini öğrenmeğe yeni başlamış olduğumdan gördüklerimi çocuk aklımla o zaman kaleme alamazdım.

Hükümet adamlarından başka, Kumkapı meyhanelerinden dışarı fırlamış halk da şarab ve rakıyı, yürek acısı ile, yüksek yerlerden ateşin üzerine döktülse de, bu hiç çare olmadı, insanlar yarı yanmış oldukları halde yere düşüyorlardı. Ateş bütün şiddetiyle devam ederek limandaki taş yığınlarına kadar yayıldı. Anneler kızları, babalar da oğulları ile beraber, kurtarabildikleri eşyalarını sahilde yağmış, kendileri de taşların üzerinde büzülmüş ıztırap çekiyorlardı. Rakı ve şarabın parlayarak yandığını gören Ermeni ve Rum halkı, ıztıraplarının yegâne tesellisi olan bu içkinin yokluğundan da meyus bir hale düşmüşlerdi.

Kumkapı semtindeki dört kilise ile bunların yakınında bulunup yerli ve hususiyile şark vilâyetlerinden gelmiş ve han ve odalarda ikâmet eden tüccar ve dülgerlerin teselli mabedi olan Surp Asduadzadzin kilisesinin⁸ yanmış bulunması ağır bir ruh acısına sebep olmuştu.

Sonra, ticaretleri ve sadakatları sayesinde Kızlarağası ve Sadrazamla aşinalık peyda etmiş bulunan bazı dindar ermeni ve rumlar, kiliselerin yapılmasına teşebbüs ettiler. Akıllı ve *celebi şehir-oğlanı* olan sadrazam, hıristiyanların ricalarını iyi karşıladı, diğer vezirler de rüşvetle buna razı edildi.

Bir gün, padişah, yangın yerlerini gezmeğe çıkmıştı ve refakatinde bulunan sadrazam suallerine cevap veriyordu. Kumkapı semtine geldikleri vakit, padişah, yıkılmış duvarın üzerinde kısmen yanmış resimleri görerek ne olduklarını sorunca, sadrazam: «Kullarınız rum ve ermenilerin kiliseleri, yani ibadethaneleridir» dedi. Pa-

zengin bir adam olup Eremya'yı himâyesine almış ve onun parlak bir münevver olarak yetişmesini temin etmiştir. Müellifimizin babası da zamanın muteber papazlardan Der Mardiros Kömürcüyandır.

⁸ Adı geçen kilise, 1645, 1718 ve 1826 senelerinde yanmış ve son defa 1828'de kârgir olarak bugünkü şeklinde yapılmış olan Kumkapı'daki Ermeni Patrikhane kilisesidir.

dışahın: «Niçin henüz yapılmamıştır?» suali üzerine, sadrazam: «Hatt-ı şerif ihsan buyursanız yapabilirler» dedi. Padişah, derhal verilmesini söyledi. Saraya döndükten sonra, sadrazam, kızlarağası ile beraber, muafık bir anda, kiliselerin yapılma işini padişaha hatırlatmışlar, padişah da kâğıt ve kalem isteyerek inşasına ait hatt-ı şerifi yazmıştır.

Sadrazam, Rum ve Ermeni ileri gelenlerini nezdine çağırdı ve İstanbul efendisi ile mimara, yapılacak kiliseler için keşif yapılmasını emretti. Onlar da yerinde keşif yaparak inşaatın sınır ve ölçülerini tesbit ederek *hüccet* yazdılar ve sadrazama takdim ettiler. Bunun üzerine, rum ve ermenilere, hatt-ı şerifin esaslarına göre *beyaz buyruldu* verildi, onlar da büyük bir sevinç içinde döndüler. Böylelikle, rumlar kendi dört kiliselerini, biz de Surp Asduadzadzin kilisemizi inşa etmeğe başladık.

Kilisemizin bir an evvel yapılmasını arzu eden diğer bütün kiliselerin cemaatlarına mensup dindar ve hayırsever halk ve bilhassa İstanbul'da bulunan taşralılar, inşaata iştirak etmek için seve seve koştular. Para ve malzeme yardımına koşan erkeklerden başka kadınlar da can ve başla bu işe sarıldılar ve kiliselerine bir an evvel kavuşmak emeliyle taş, kireç ve diğer inşaat malzemesini amele gibi taşıdılar. Şehrimiz hıristiyanların gözlerimle gördüğüm sevinçle dolu o günler ne mutlu bir zamandı. Divrik'li Vardapet Boğos'un de dindar şahıslara yaptığı müracaat ve nasihat sayesinde, inşaat masrafı fazlasıyla temin edildi ve eskisinden daha güzel ve tezyinatlı olarak yapılan yeni kilise, bütün halkın iştirakiyle yapılan muhteşem bir törenle açıldı.

Rumların Aya Panaia, Ayios Kiriakis, Aya Theodora adlı dört kilisesi de aynı suretle yeniden inşa edildi.

1652. 23 Nisan pazar günü, akşam saat 2'de, dedem Ambakum ile beraber akşam duası yaptığımız sırada, sokakta ani bir gürültü ve koşan ayak sesleri duyuldu. Semtimizde yangın vardı ve Surp Sarkis kilisesi⁹ alevler içinde idi. Yüksek bir yere çıkarak, kilisenin kendi kendine yandığını ve yükselen alevlerin şehri aydınlattığını gördük. Allah'ın milletimize karşı gösterdiği merhame-

⁹ Bugün mevcut olmayan bu kilise Yenikapı'da Langa mahallesinde Çinili hamam'ın yakınında bulunurdu.

tin bir nişanesi olarak bu afet esnasında rüzgârın eseri bile yoktu. Yeniçeriağası ile baltacıbaşı yangın mahalline yetiştiler, az sonra da sadrazam Gürcü Mehmed Paşa geldi. Kilise tavanı tamamıyla yanmış olup dört duvarın içinde kalmış olan ateş, bir fırın gibi yanıyordu. Sadrazam, ateşi gözetleyen bekçiler koyduktan sonra, saat üçde konağına döndü. Yaşlı, akıllı ve hüsnüniyet sahibi bir zat olan sadrazam, zararı yalnız bize dokunan bu vakaya olağan bir şey olarak baktı ise de, yılan tabiyatlı kötü insanların, içimizden bazı kimseleri hapise attırmak, sonra da *akçababa* vasıtasıyla işi halletmek gayesi ile yangını kasten çıkardığımızı söylemekle sadrazamı bize karşı tahrik edeceklerini düşünüp korku içinde bulunuyorduk. Bundan maada, gerek şehir içinde ve gerek taşralarda, dinimizi çekemeyen cahil halk tabakaları, bu vesile ile : «Dinimizin hakikat nurunu inkâr ettiğiniz için bundan daha büyük ceza nişanesi olabilir mi? İşte küfürhaneniz kendi kendine yanarak kül oluyor, müslümanlar ise bu afetten hiçbir zarar görmüyor» diyerek gerek yolda ve gerek iş yerlerinde bizi daima tahkir ve alaylara maruz ediyorlardı. Paskalya yortusunu müteakip «Yeni pazar günü»nün ertesi günü olan Pazartesi, bu satırları yazarken, canımızı inciten tahkir ve sadrazamın bize karşı tahrik edileceği korkusu içinde kıvranıyorduk. Zira Paşa daimi surette vezirlerin tesiri altında bulunduğu için o yılan adamlar zehirli iğnelerini bize sokmak için başka hangi günü bekleyeceklerdi.

Pazartesi salıya bağlayan akşam, gecenin saat üçünde, sokakta telâşlı bir yürüyüş gürültüsü koşturdu ve «çarşıda yangın var» âvâzeleri yükseldi. Daima yangın korkusu içinde bulunan her milletten halk, keyfiyeti anlamak için dükkânlarına koştu. Yangın, çarşının batı tarafında Bedesten'in karşısında bulunan Kebacılar hanında idi. Han açık bir sahada bulunup dört tarafındaki parmak-kapılar her gece kapanırdı. Çarşının içinde de, ellerinde fener ve takırdatma sopalar olduğu halde birçok bekçi ve pasbanlar bir uçtan öbür uca kadar gezerdi. Kebacılarhanı'nın demir kapısı ise akşamdan sabaha kadar kapalı tutulurdu. Hanın içinde, mermer sütunlar ve havuzlar üzerinde yükselen mescid âniden tutuşmuş yanıyordu. Hanın içinde bulunan Türk tacirler büyük bir telâş içinde han kapısını açarak bir biri üzerine yuvarlanırcasına dışarı fırlıyorlardı. Bu sırada, ne açılmış denklelerini toplayarak dışarı çıkararak, ne de henüz çözülmemiş yüklerini beraber alabilecek bir yiğid

vardı. Herkes, yukarı kattaki odalardan ve alt kattan çıkarak ateşin sıcağından ve yukarıdan dökülen kıvılcımlardan kendilerini güç hâle kurtarıp bir an evvel dışarı fırlamak için kapının önüne yığılmışlardı. Dışarı çıkanlar, ateşin karşısında durup göğüslerine vurarak hazin bir surette ağlıyorlardı.

Bekçilerin bağırıışları ile yangından haberdar olan kulluklar derhal yeniçeri ağasına, bostancıbaşıya ve sadrazam kapısına koştu. Yeniçeriler, ber-mutad, kancalı sırkılar ve baltalarla yangın yerine koştu. Büyük çarşının bütün parmakkapıları açıldı. Herkes kendi dükkân ve odalarına ve bedestenlere koştu. Rüzgâr esmediği ve han da kârgir bina olduğu için, etraftaki odalar hiçbir hasara uğramadılar ve yalnız mescid, halkın gözleri önünde, mihrabı, mimberi ve minaresiyle nefis gibi yanıyordu. Tavan çökerek duvarları yıktı.

Bu vakadan dehşet içine düşenler, ağızlarını kapadılar ve bazıları bunu adalet nişanesi sayarak : «Dün gece onların kilisesi kendi kendine yandığı gibi, bu gece de işte bizim bir câmimiz aynı surette yandı» diyerek bunun hayırlı bir alâmet olmadığını söylediler. Bu vaka, gönlümüzün rahatlamasına bir vesile oldu. Zira sadrazam Gürcü Mehmed Paşa'yı tahrik edecek olanlar mahcup bir vaziyete düşerek ağız açmadılar. Avam takımından bazı kimseler : «Ermeniler cezadan kurtulmak için cami'i kasden yakmışlardır» diye bir şayia çıkardılar ise de fena niyetlerinde muvaffak olamadılar. Kebeciler hanı kârgir bina olmaktan başka demir kapıları her gece kapanırdı. Daha ziyade orada Türk tacirleri kalırdı. Ermeniler yatmazdı. Çarşının tahta kapıları dahi her gece kapanırdı.

Ermeniler sadrazama müracaatla, yanan kilisenin damının yapılması için izin istediler ki, bu izin, kiliselere ait diğer bir yazıda teferruatla yazdığım veçhile verilmiştir¹⁰.

Aynı yıl, 9 kasımda, Salıy Çarşambaya bağlayan gece, Katolikos Filipos İstanbul'da iken¹¹, Bedesten'in karşısında çıkan

10 Yanan kilisenin tekrar inşası için yapılan müracaatı, müellifimiz *Rûznâme* adlı eserinde şu suretle kaydetmiştir : «1 Mayıs 1652, cumaertesi. Kilisenin inşasına izin verilmesi için bin müşkülle tedarik edilebilen 2000 kuruş sadrazama götürüldü. Dindar bir zat olan sadrazam, İstanbul Efendisi'ne keşif yapılmasını emretti ise de, vaktiyle Bursa kadısı iken oradaki Ermeni kilisesini yıktırması ve halen Anadolu kazaskeri bulunan Hocazade Burnaz işi bozduğu için kilise yapılmadı» (*Rûznâme*, Kudüs 1939, s. 29).

11 Eçmiadzin katolikosu Filipos, Ermeni cemaatinin karışık durumu ve patriklik

bir yangın, şiddetli rüzgârın tesiri ile dört tarafa yayıldı. Ateşin bir kolu, Kürkçüler'den Mahmudpaşa'ya, diğer bir kol Divanyolu'nu takiben imparator Kir Manuel sütunundan¹² Kadırgalimanı'na inerek Gedikpaşa'dan yukarıya doğru Okçılar'ın ucuna, üçüncü bir kol da bütün çarşığı kapladıktan sonra Eskisaray'ın suruna dayandı. Ateşin sardığı mahallerdeki hadsiz hesapsız eşyadan bir şey kurtarmak mümkün olmadı, zira bütün binalar ahşabdı ve yangın, rüzgârın tesiriyle süratle yayılmıştı. Yalnız iki Bedesten, açık sahada yükselen abideler, ovada veya denizin içinde adalar gibi ortada kaldılar. Bu yangında san'atkar ve esnafın düşer olduğu zararı yangınlara âit kitabımda okuyunuz. Bu sırada, Deli Hüseyin Paşa tarafından Girid'in zaptı ve orada yapılan yağmaların haberi İstanbul'a ulaşmıştı.

1653. 1 Mayıs pazar sabahı, şehir dışında, Zindan kapı'dan Odunkapısı'na, Keresteciler'e ve Ayazmakapısı yakınına kadar yayılan bir ateş, deniz kıyısında ve sura bitişik olup yahudilere ait iki sıradaki ev ve dükkânlar ve diğer milletlere ait meyve ve inşaat malzemesiyle dolu dükkânlar korkunç bir surette yükselen alevlerin içinde yanmağa başladı. Yangın sur dışında olduğundan ve gündüzün zuhur ettiğinden zabıta kuvvetleri, civardaki ev ve dükkânları yıkmak suretiyle ateşin daha çok yayılmasına mani oldular.

Lâleli Çeşmesi'nde, müteakiben de Çardaklı yakınında çıkan yangınlar, gündüzün ve sâkin bir havada zuhûr ettiğinden derhal tahdid edilip söndürüldü.

1654. senesinde, Cibalikapısı yakınında gündüzün birkaç ev yandı. Zabıta kuvvetleri derhal yetişerek ateşi söndürdüler.

1655. 22 kasımda, Kumkapı'ya yakın bulunan Bâlipaşa'da gündüzün çıkan bir yangın, lodosun tesiriyle Gedikpaşa'da yayılarak Kara Mustafapaşa türbesine dayandı. Zabıta kuvvetleri, çarşı yolundaki dükkân ve evlerin saçaklarını yıkarak ateşin daha çok yayılmasına mani olabildiler. Yangın sahasında bulunup yanan dükkân ve evlerin çoğu türklere, az bir kısmı da ermenilere aitti.

hususundaki anlaşmazlıkları halletmek için 19 Haziran 1652'de İstanbul'a gelmiş ve 27 Nisan 1653'e kadar burada kalmıştır.

12 Çemberlitaş.

22 Aralık'da, Çardaklı hamam'ın yakınında bir paşaya ait olan konak, akşam sularında yandı.

1658. 11 Şubat'ta, Kadırgalimanı'nda Peykhane denilen yerde yangın çıktı.

Aynı senenin Haziran ayının 28'inci günü, sabaha karşı, Koska fırını semtinin alt tarafında büyük bir ev yanmağa başladı. Kumandanlarıyla beraber yetişen askerler, iki tarafta bulunan evleri yıkarak ateşi güç halle söndürebildiler.

Aynı yılın Temmuz ayının onbirinci günü, gece saat 2 sularında, Süleymaniye camii'nin yanında bulunan büyük konak iki saat içinde kül oldu. Cami, kârgir ve metin bir bina olduğu için bir zarar görmedi ise de, yangın yerine yetişen hükümet büyükleri, aynı mahalde bulunan bütün ahşab binaları yıktırdılar, fakat konak, şiddetli rüzgârın tesiriyle içindeki bütün eşyası ile beraber kül oldu.

Yanan konağın sahibi, Sultan Murad'ın çocukluk zamanında defterdar bulunan mağrur, tamakâr ve zorba bir adam olan zalim Mustafa Paşa idi ki askerler kendisini Hasan Kalfa ile birlikte boğdurup Atmeydanı'nda çınar ağacına asmışlardır. Bey unvanını taşıyan ve bilâhère paşa rütbesiyle çırak defterdar olan oğlu, vezirleri rüşvetle kandırarak ve zorbaların da yardımı ile mühürü Siyavuş Paşa'dan aldırıp kendisi sadrazam olmağa gayret etmişti. Onun Siyavuş Paşa'nın ölümü için büyü yapmış olduğu rivâyet edildi. Siyavuş Paşa'nın ölümünden sonra, sadrazam olmak istediği, babasından daha çok azametli ve tamakâr bir adam olduğu ve sadaret mevkiini ele geçirmek ümidiyle Siyavuş Paşa'nın ölümüne sebep olduğu padişaha anlatılmış olup, Nisan ayının onaltıncı günü, aynı ümitle huzura çıkınca, boğulup cesedi dışarı atıldı.

İşte bu vak'adan 85 gün sonra konağı bütün eşyası ile beraber kül oldu ve baba ve oğuldan bir hatıra izi de kalmadı.

1658. 14 Ekimde, Köprülü Yanova'dan döndükten ve Padişah da Edirne'den gelerek Davudpaşa'da karargâh kurulduktan üç gün sonra, Büyük çarşıda yangın çıktı. Ateş, ufak han ve dükkânları içindeki eşyalarla beraber yaktıktan sonra Sultanbayezid'e ve Kavafklar'dan ve Yayıclar'dan Parmakkapı'ya kadar yayıldı. Sadrazam şehre girmeyerek Kâğıthane yolu ile Üsküdar'a geçti.

1660. Ocak ayında, Rum ve Ermenilerin Surp Nikoğos adlı kiliselerinin¹³ yanında Ermenilere ait üç ev yandı. Sabık sadrazam kaymakam Süleyman Paşa, adet üzere ricâl ile beraber yangın mahalline geldi ve ateşi söndürdüler. Yanan evlerin sahipleri olan Vanlı Amirhan ve Aved kaçtılar fakat onların akraba ve dostları, talep edilen 500 kuruşu kaymakama verdiler ve bu suretle yangınla beraber kaymakamın yüreğindeki ateş de sönmüş oldu.

Aynı yılın Nisan ayının yedinci günü (. . . yerde) çıkan büyük bir yangın, İodosun tesiriyle Galata'da frenklerin metin binaları, Rumların ve Türklerin ahşab evleri ve frenk ve Rum kiliseleri ve camileri yerle bir etti. Ateşten kurtulup yanmayan binalar ise, San Benediktos kilisesinin ayin eşyaları ve kitapları da dahil olmak üzere, çapulcular tarafından yağma edildi. Yangın, Ermeni Surp Lusavoriç kilisesine¹⁴ kadar yayıldı ise de, Allah'ın inayeti sayesinde kiliseye ve Ermeni evlerine bir şey olmadı.

Mayıs 27, Cumaertesi günü de, Galata'nın yanan kısmına yakın olup Meyid İskelesi denilen yerde çıkan bir yangında on kadar ev yandı, o kadar da tahrib edildi.

Haziran ayının 9'unda, cumayı cumaertesine bağlayan gece, Bursa'da Yahudi mahallesinin yanmış olduğu haberi duyuldu. Cumaertesi günleri ateşten sakının zavallı yahudiler mal ve eşyalarını kaldıramamış ve büyük zayiata uğramışlardır. Keza Bursa şehrinin içinde, dörtköşe çarşısında çıkan diğer bir yangında bütün esnaf ve işçi dükkânları ve hanlar kül olmuştur. Sahil bir şehir olan Mudanya'da dahi yangın çıkmış ve Türk ve Rumlara ait bazı evler yanmıştır. İstanbul'da da, şehir dışında, Yedikule mezbahasında bir yangın çıktı.

Aynı ayın 11'inci günü, akşam, Davudpaşa camii semtinde çıkan bir yangında 20 ev yandı, yangın sahasında bulunan 20 ev de yıktırıldı¹⁵.

13 Yenikapı yakınında Hisardibi mevkiinde bulunan bu kilise yandıktan sonra, mirî olarak satışa çıkarılan arsası satın alınarak kilise yeniden yapılmışsa da, bilâhîre, Köprülü Fazıl Ahmed Paşa tarafından Rumlara da yeni yapılmış kiliseleriyle beraber yıktırılmıştır.

14 İstanbul'un fethinden evvel, 1391 yılında, Cenovalılarla işbirliği yapan Kefeli bir Ermeni tacir tarafından yapılmış olan bu kilise, 1731 ve 1771 senelerinde olmak üzere iki defa yanmıştır. 1800 senesinde daha büyük olarak yapılmış olan kilise, son zamanlarda, Tophane-Karaköy caddesinin (Kemeraltı) açılışı sırasında istimlak edilmiş olduğundan daha ufak ve şark kiliselerinin stilinde olarak yeniden yapılmıştır.

15 «Bu yangından dolayı, Parmakkapı, Akşaray ve Sultan Mehmed (Fatih) de üç

Bu yılda, serasker Seyid Mehmed Paşa ve Ali Paşa¹⁶, Macar sınırında Varad kalesi civarında büyük bir katliâm icra etmişlerdir.

17 Temmuz cumaertesi günü ise, saat 9'da¹⁷, İstanbul'da misli görülmemiş büyük yangın başladı ve şiddetli rüzgârın tesiriyle birçok kollara ayrılarak süratle şehrin her tarafına yayıldı. Benim günlerimde vukubulan yangınları yazan ben, beni dehşet içine düşüren, büyük zayiata uğratan ve ocağımdan da mahrum eden bu yangının tarihini mersiye tarzında ve altı kısımdan ibaret olarak ayrıca yazmışımdır¹⁸. Bu yangının korkunç derecedeki büyüklüğü ve şehir ile halkın uğradığı acıklı akibetini tafsilâtiyle göreceğiniz bu kitabı okumamışsanız, hülâsaten anlatayım: Kitabın birinci kısmında, ateşin ne suretle çıktığı, ne kadar korkunç bir manzara arzettiği ve süratle yayıldığı; ikinci kısımda, şehir halkının sarsıldığı ve evleri yananların feryadları; üçüncü kısımda, şehirde kalanların düşür oldukları felâket ile kaçanların perişanlığı; beşinci kısımda, Surp Asduadzadzin kilisesi ile Ermeni ve Rumlara ait diğer kiliselerin yangından kurtuldukları; altıncı kısımda ise, yangının nereden çıktığı ve nerelere yayıldığı anlatılmıştır.

Ateş, kuzeyde, Unkapı kapısı civarından Ayazma kapısı, Odunkapısı, Zındankapısı, Balıkpazarıkapısı ve Bahçekapısı'ndan padişah sarayının Demirkapısı'na dayandı. Burada, saray surunun bir burcunun tepesi ateşin şiddetinden yıkılarak devrildi. Şiddetli bir hızla yayılmasına devam eden ateş, doğu tarafta, sarayın karşısına düşen Atmeydanı üzerinden, Peyikhâne denilen mahallin civarında Çatladıkapı'ya; güney tarafında ise, Çatladıkapı'dan sahil boyunca Kumkapı, Yenikapı, Davudpaşa kapısı istikâmetini takiben Samatya kapısı civarında Etyemez denilen yere; batı tarafında da, Etyemez tekkesinden yukarıya doğru Davudpaşa camii, Haseki camii, Yeniçeri odalarının bulunduğu Etmeydanı, oradan yukarıya doğru Sultan Mehmed (Fatih) de Karaman denilen semtine, oradan da Zeyrek camii yokuşundan aşağıya doğru Unkapı'nda Ayazma kapısı civarına kadar yayıldı.

kundakçı asıldı. Keza, yanan caminin hademelerinden biri de, caminin kursunlarını çalmağı adet edinmiş olduğundan idam edildi» (Rûznâme, 10 Haziran, s. 353).

16 Seyid Ahmed Paşa ve Köse Ali Paşa.

17 Rûznâme'ye göre, 14 Temmuz cumaertesi günü.

18 Bk. Not 1.

Yangın sahasının içinde bulunan bütün ev ve konaklar, bahçe ve köşkler, cami ve mescitler, ayazmalar, dükkânlar ve iki Bedestenin bulunduğu büyük çarşı da dahil olmak üzere çarşılar, odalar, Validehanı'ndan maada diğer hanlar içindeki eşya ile beraber tamamıyla kül oldu. İkiyüz kişi yangının içinde kalarak telef oldular, diğer birçokları da yaralandılar. Su yolları tahrib olduğundan çeşmeler kurudu, fırınların yanması ile de ekmek kıtlığı baş gösterdi. Mahv olan mal ve eşyayı, halkın bugüne kadar hala çekmekte olduğu ızdırabı, sefaleti ve ev-barktan olarak öteye beriye dağılışı tasvir etmek imkân haricindedir. Birbirinden uzak yerlerde bulunan bizim üç evimiz de yandı¹⁹. Oturduğumuz ev öğleyin tutuşunca, eşyalarımızı alıp diğer eve iltica ettik, akşam üstü bu ev de yanınca üçüncü eve kaçtık, fakat o da yandı.

Halkın bir kısmı kayıkların içinde barındı, büyük bir kısmı da kalabalık halinde iskelede ve dalgaların dövdüğü sahildeki kumların üzerinde yığılmış kalmıştı. Ateş şehir surlarını aşmış olup sahilde barınanların üzerine kıvılcımlar yağdırıyordu. Üst başları yanmış birçok insanın acıklı hallerini şahsen gördüm. Ailelerini kayıb edenler, bir iki gün değil, tam otuz gün içinde ancak birini bulabildiler, çünkü İstanbul kayıkları onları, eşyalarını bırakmağa razı oldukları halde, istenilen yerlere taşımağa yetmiyordu.

Cumaertesi günü akşam üzeri başlayan yangın, pazarertesi akşamına kadar yukarıda çizdiğim saha içinde gece gündüz aynı şiddetle devam etmiştir. Şayet bu yangın hakkında verdiğim bu muhtasar malûmatla iktifa etmezsen, onun sebep olduğu birçok felâketlerden haberdar olmak için hususî surette yazdığım sözü geçen kitabı okuyabilirsin²⁰.

Eylül ayının ilk günlerinde, Türklerin Macarların elinden Vrad'ı almış oldukları haber şehre ulaştı ve üç gün donanma yapıldı ise de kimse ne haberden ne de donanmadan sevinç duydu. Bilâkis bazıları, pek çok askerin telef oluşundan ve yangından dolayı Köprülü'ye lânet okuyorlardı.

Dabbağ lâkabını taşıyan Mehmed Paşa yangın yüzünden idam edildi. Bunun *sultam* (haremi) yangının sebebi hakkında Vâlîde

Sultan'a yazmış ve bir mendilin üzerinde, baş tarafında saray olmak üzere, şehrin bir planını çizmiş ve yangın sahasını siyaha boyamış olduğu halde belirtmişti. Köprülü ise, vakayı padişaha başka bir surette göstermiş ve Dabbağ öldürülmüştür. Edirne'de, İstanbul yangınından bahsedilmesi yasaklandı ve bundan dolayı bazı kimseler idam edildi. Fakat vezirler, gidip ev ve ailelerini görmek hususunda padişahı tahrik ediyorlardı. Bunlardan bazıları bizzat geldiler, bir kısmı da uçaklarını gönderdiler. Nihayet sadrazam da, ister istemez, Eylül sonlarında padişahla beraber İstanbul'a geldi.

Yukarıda adı geçen Dabbağ Paşa ve kaymakam Süleyman Paşa, sekbanbaşı ve bostancıbaşı, askerlerle beraber her tarafa koşarak ve binaları yıkarak yangını söndürmek ve tahdit etmek için büyük gayret sarf etmişlerse de hiç bir şey yapamayıp mahcup oldular. Çünkü, rüzgârın tesiriyle gitgide şiddetlenen ve hakikaten de Allah'ın bir cezası sayılan yangın, kıvılcımların ve kızgın çivilerin sıçraması ile her tarafa yayılıyor ve kıyamet günü manzarasını hasıl ediyordu.

İnşaat malzemesi o kadar pahalılaştı ki tek bir kiremitin fiyatı iki akçeye kadar yükseldi. Vezirler ve diğer ileri gelenler kendi konak ve köşlerini tekrar inşa ettirdiler, fakat evlerini yapmakta aciz kalmış halk, uzun müddet iltica ettikleri mahallerde kaldı. Nitekim biz de üç sene Sulumanastır taraflarında kaldık.

Yangının sebep olduğu maddî zarar o kadar büyüktü ki halkın maneviyatı tamamıyla kırılmıştı. Ev ve eşyalarından olan birçok kimseler yürek acısından ve mahrumiyetten hastalanıp öldüler, birçokları da son derece yoksul bir hale düştüler. Ancak bir kısım halk bir tarafta saklı tuttıkları ziynet eşyalarını satarak kendilerine barınacak birer ev yapabildiler.

22 Aralık, pazar gecesı, Küçük Langa'nın güney tarafında kapısı bulunan Davudpaşa semtinde çıkan şiddetli bir yangında altı dükkân ile bir fırın ve iki ev yandı. Büyük yangından sonra aynı semtte yalnız bu yanan binalar yapılmış ve etrafı kâmilen açık olduğundan yangın olduğu yerde söndü.

1661. Ekim ayında Köprülü Edirne'de öldü. Yerine geçen oğlu²¹ Macaristan hududunda bazı kaleleri feth etmişti. Padişah, nihayet, yeni sadrazam ve vezirlerle beraber İstanbul'a gelmeğe ka-

19 Müellifimizin evleri Kumkapı ve Yenikapı semtlerinde idi.

20 Müellif, diğer bazı eserleri gibi, Yangınlar tarihini de Not 6'da bahsi geçen Abro Çelebi için ve ona hitaben yazmıştır.

21 Fazıl Ahmed Paşa.

rar verdi. Bu defa da açlık, zelzele ve güneş tutulma gibi birçok felâket alâmetleri zuhur etti.

1662. Mart ayı ortasında, Osmanlı saltanatı devrinde şimdiye kadar görülmemiş bir vaka olarak, padişah sarayının valide sultan dairesi tutuştu. Yangın o kadar şiddetli idi ki hiçbir eşya kurtarılmadı, büyük bir korku içine düşen cariyeler ve haremağaları kısmen araba ile, kısmen de yaya olarak Eskişaray'a iltica ettiler.

Sekiz gün sonra da, yine bir perşembe günü, Kadırga limanı'ndaki büyük konak ile beraber bazı evler yandı.

Keza, sekiz gün sonra, yine bir perşembe günü, Cihangir camii'nin bulunduğu tepede büyük bir yangın çıktı.

Paskalya yortusuna tesadüf eden 30 mart pazar günü, padişah Edirne'den İstanbul'a gelerek doğru Üsküdar'a geçti ve orada eğlencesine daldı.

Ermeni ve Rumlara ait olup ikisinin de S. Nigoğos adı taşıdıkları yeni yapılan kiliselerin kapıları, yapılaşlarından sekiz gün sonra mühürlenmiş, sekiz gün sonra da yıktırılmıştı²². Bu olaydan on ay sonra, ocak ayının 12'nci günü, kilisemizin bitişiğinde bulunup birkaç katlı ve rengârenk nakışlarla süslü yeni bir yapı olan Hamza Çavuş'un konağı geceleyin tutuştu. Yeniçeriağası ile Bostancıbaşı'dan başka sadrazam Köprülüoğlu da yangın mahalline gelerek ilâhî adaletin tecellisini gözleriyle gördüler. Yanan konağın etrafındaki evler, saçaklar ve *şahnişinler* yıktırıldı ve rüzgâr da esmediği için konakla iki Türk evi yandıktan sonra yangın söndürüldü ise de, çavuşun evindeki eşya tamamiyle kül oldu ve içerdeki uşaklar ve cariyeler çıplak ve yüzleri açık olduğu halde güç halle kaçabildiler. Çavuş kendisi de dışarı fırlayarak sadrazamın korkusundan kaçtı ve kapağı yabancı diyarlara atmakla başını kurtarmış oldu.

Öteden beri bizlere karşı gammazlığı ve taassubu ile malum olan adı geçen Çavuş, kilise yıktırıldığı vakit uşakları ile beraber içeri girerek inşaat malzemesini evine taşıtmış ve kendi konağını donatmıştı. O, kilise «horan»ını tutan sütunleri ile evinde kürsüler yaptırmış, başhoran'ın mukaddes mermeri de binek taşı olarak dış merdivenin yanına yerleştirmişti. Bunu her gördüğümüzde kan ağlıyorduk.

22 Bk. Not 13.

1663. Macaristan'a sefere çıkan sadrazam Köprülüoğlu, Uyar'ı zapt etmiş olduğu için 21 eylül'den başlayarak yedi gün *donanma* yapıldı. Donanma esnasında, padişahın bulunduğu Edirne şehrinde, orada misli görülmemiş şiddetli bir yangın çıktı ve bütün çarşı yandı. Herkes, büyük telâş ve keşmekeş içinde donanma tezyinatını indiriyor ve gerek yangından ve gerek yağmacılardan korumak için mallarını diğer çarşılara taşıyorlardı. Vakanın tesiri altında hayret eden bir kısım halk, bunu haksız ve insafsız harbin bir cezası sayıyordu.

Şehrimizde de, donanma günlerinde, türklerle işbirliği yapan bazı Ermeniler, donanmış dükkânlardan geceleyin bazı eşya çaldılar. Hırsızların bir kısmı «yangın var» diye bağırarak, birkaçı da donanma kandillerini söndürerek halkı telâşa düşürürken diğerleri de yağmaya dahiyorlardı. Fakat üzerlerine gelen bir kalabalık yağmacıları tutup kaymakama götürdüler, o da onları idam mahkûmlarına mahsus zıdana attırdı. Tutulanlardan biri Der Aristakes adlı bir papazın oğlu Balatlı Abdil idi ki bu adam o anda müslüman oldu.

1664. Macarlarla harb etmekte olan sadrazam yeni bir kale zapt etmişti fakat, bu defa yalnız gemi ve kayıklarda ve sahil yerlerinde donanma yapıldı.

Haziran ayı içinde, şehir dışında Yedikule'nin batı tarafında çıkan bir yangında 10 ev ve çarşı yandı.

Bu günlerde, şehzade Mustafan'ın doğumu için yedi gün donanma şenlikleri yapıldı, gökte de bir kuyruklu yıldız peyda oldu.

1665. Hasır ve Yemiş denilen iskelede bir gemi kendi kendine tutuşup tek bir tahta bile kalmadan tamamiyle yandı. Geminin denize atlayan tayfası sandallarla gemilerinin etrafını almış, varlıklarının yok olmasına baka kalmışlardı. Bazı kimseler, yangının mutfaktan, bazıları da tütünden çıkan kıvılcımlardan meydana geldiğini söylüyorlardı.

Gecenin 6'ncı saatinde çıkan bir gürültü ile uyanıp dışarı çıkınca, padişah sarayı sahasının ateşle parlamakta olduğunu gördük. Sarayın Harem dairesinde Valide sultanı'nın, haseki sultan'ın odaları ile cariyeler ve hizmetçilere ait bölümler, matbah ve hamamları, içinde bulunan sandıklarla beraber tutuşmuş olup göklere alev ve duman çıkıyordu. Yanan kısımların sakinleri, Valide ve Haseki

sultanlarla beraber hepsi Edirne'de bulunuyorlardı. Bütün eşya ile beraber mücevherler, kıymetli elbiseler ve sayısı meçhul altın ve gümüş paralar kül oldu. Kadınlar ve cariyeler dışarı çıkarılıp Eskisaray'a nakledildi ve sarayın dış kapıları kapatıldı. Yangın, Harem dairesi tamamıyla yandıktan sonra söndü.

Yangından haberdar olan Valide, Edirne'den gelerek, kızlar-ağası, bostancıbaşı, defterdar ve kuyumcubaşı yanında durmuş oldukları halde yanan yerlerin karşısında oturdu. Yanan binanın enkazı kazıldı, taş, tahta ve toprak büyük titizlikle kalburdan geçirildi, kırılmış kıymetli taşlar ve elmaslar ayrıldı, *kalcılar* da altın ve gümüşü ayırd ettiler. Kazılan topraktan bir avuç da kaçırılmaması için her bir kalcının başında bir kolcu duruyordu, çünkü zanaatlarında pek mahir ve hırsızlıkta dahi adamlar olan *çiftliler* çeşitli yollarla bunu becerebiliyorlardı. Yangının sebep olduğu zayıfların mikdarını tespit edemedik, yalnız şu var ki bu 1662 yılına ait olup anlattığımız yangından daha büyüktü ve Harem dairesinde bir ayak basılacak yanmamış yer kalmamıştı.

Saray yangınından sekiz gün sonra, sahilde, Odunkapısı'ndan çıkan ve poyrazın tesiriyle büyüyen bir yangın halkın dehşete kapılmasına sebep oldu, çünkü bütün şehri viraneye çeviren büyük yangın böyle poyrazlı bir günde aynı yerden çıkmıştı. Fakat yangın bu defa Odunkapısı'ndan Zındankapı ve Tahtelkale'ye kadar olan çarşılara ve Uzunçarşı'ya kadar yayıldıktan sonra yukarıya doğru uzandı ise de, iki bedestenin bulunduğu Büyük çarşının yakınında Sırthamamı'nın ağzında durdu*.

1668. Şehrimizin batı tarafında, Eğrikapı'nın yakınında Türk evleri ile aynı semtte oturan birkaç Rum evleri yandı. Keza, Zircirlikuyu denilen yerde ve, daha sonra, Köprülüoğlu'nun Girid'e gittiği vakit, Noel yortusu gecesinde Laleli-çeşmesi'nde yangınlar çıktı.

1669. Girid'de bir yıl içinde Kandiye alındığı vakit, padişah Yenişehir'de bulunduğu sırada yangın çıktı ve buradan oraya (Girid'e) gitmiş olup malları dükkânlarda, hanlarda ve Bedestenlerde konulmuş olan tüccarlardan çoğu fakir oldular.

* Metnin burasında bir eksiklik vardır.

Ekim ayı içinde, Kandiye'nin zaptı haberi geldi, üç gün donanma yapıldı, dördüncü gün de zelzele oldu. Bu sene kış çok şiddetli oldu ve pek çok kuş ve hayvan telef oldu.

1670. Erzurum'dan gelmiş olan Kasım Paşa'nın ve Buğdan valisi Mehmet Paşa'nın konakları yandı.

Sulumanastır (Samatya)da çıkan bir yangında Ermenilere ait 10 ev yandı, 10 ev de yıktırıldı.

Ayasofya ve Süleymaniye semtlerinde de yangınlar çıktı.

1672. Lehistan'da bulunan padişah ve sadrazam Kamanice'nin zaptı için gayret ederlerken, Üsküdar'da büyük bir yangın çıktı. Sahil kısmında başlayan ve şimdiye kadar orada görülmemiş şiddetde olan ateş, kıyıdan yukarıya doğru ilerleyerek ufak bir yahudi mahallesini yaktıktan sonra kuvvetli bir rüzgârın tesiriyle Sipahiler çarşısı'na yayıldı ve bütün han, oda, fırınlarla beraber çarşının tamamını, evleri, okulları ve camileri kül etti. Üsküdar'da şimdiye kadar bu *musibet* görülmemişti. Sahilde bazı yahudi evleri yanmıştı fakat sırf Türklerle meskûn büyük bir saha içerisindeki bütün evler ve büyük çarşılar ve hanlar kül olmuştur.

Abro ile bazı Üsküdarlılarla beraber oturmuş yangın hakkında konuşurken bir ara: «Türkler Allahın hikmetiyle Kaminice'yi aldılar» dedim. Abro: «*Nice hükmettin, peygamber misin sen?*» dedi, ben de: «Birkaç defa tecrübe olundu, *Allahü âlem vâki'hâldir*» deyince gülmeğe başladı. Filvaki, onbeş gün sonra, kaymakama *ulağ* geldi ve bütün memlekette donanma yapıldı.

1677. Odunkapısı'ndan Ayazmakapısı'na kadar olan saha, geceleyin, poyraz estiği sırada çıkan yangınla yandı. Yanan binaların içinde iki fırın ve birçok Türk evleri vardı.

İstanbul'da bulunan Sultan Mehmed henüz uyumamış olup, alevleri uzaktan görünce, şimdiye kadar yangın görmemiş olduğundan ata binerek Ağakapısı'na gitmiş ve yangını seyretmek için yüksek bir kürsüde oturmuştur. Büyüyen alevlerin uçarcasına saçaktan saçağa fırladığını ve evlerin birbiri arkasında tutuştuğunu gören padişah, etrafında ayakta duran ve ateşi söndürmek çarelerini konuşmakta olan vezirlere hitaben: «Ev ve dükkân saçaklarının ahşap ve uzun yapılmaması mümkün değil midir?» demiş ve dükkânların

taş sütunlar üzerinde bina edilmesine, saçakların da tahta yerine tuğladan kirpi yapılmasına dair hatt-ı şerif çıkarmıştır*.

1679. 24 Aralıkta, Rumlar Noel yortusu için evlerinde ve kiliselerinde büyük hazırlıklar yapmaktayken, gecenin ikinci saatinde Fener kapısı dışında sahilde çıkan ve Petro kapısı'na kadar yayılan bir yangın, aniden çıkan şiddetli bir poyrazın tesiriyle Petro kapısı'nın surunu aşarak iki kapının arasındaki sahada bulunan Rum evlerine sirâyet etti. Ateş, şehrin iki kat surunu da aşarak Türk semtleri olan tepeleri kuşattı ve gecenin ikinci saatinde başlamış olan yangın ertesi günün sabahına kadar devam etti.

Yangının en şiddetli bir anında hayret edilecek bir şey oldu. Şiddetle esen poyraz ani olarak lodosa çevirdi ve bundan dolayı ateş tepelere çıkamayıp büyük cami'in içinde bulunan Sultan Selim türbesinin karşısında durdu. Yangının tahrib ettiği sahalar, 1) sahil boyunca karşılıklı ev ve dükkânlar; 2) Fener ve Petro kapılarının arasındaki binalar; 3) doğuya doğru Türk semti olup Yeni-kapı'ya bakan tepelerin Sultanselim'e kadar olan yerlerdir.

Parıltısı, Balat tepesinden başlayarak Kâğıthane, Okmeydanı, Kasımpaşa ve Eyubsultan'a kadar olan geniş bir sahayı kaplayan bu yangının tavsilatını, 1660 senesindeki büyük yangında yaptığım gibi anlatmağa hevesli olmayıp, görenlerden duyduğum bu yangının sebep olduğu felâketi, halkın uğradığı dehşeti ve bilhassa sahilde oturanların kaçabilmek için çabalamaları, bir kayığı 15 kuruşa kiralayıp içine atılmalarını, yağmacıları görüp ah vah ettiklerini, çocuklarından birisini almış fakat diğerini bırakmış olan annelerin figan ve feryadını, iç-sokaklardakilerin de üç kapının tek çıkar yolun izdihamla tıkanmış olduğundan birbiri üzerine yığılıp kaldıklarını hikâye etmekten sarfınazar edeceğim. Zannımca, Rum halkı, şehrin fethinden bu yana böyle bir felâket görmemişti. Yeniçerilerin kurtarılan eşya, ev ve dükkânlara yaptıkları saldırıları Büyük yangına ait yazımda aynen görülebilir. Sultan Mehmed camii'ne kadar olan yerlerdeki halk, yangının korkusu içinde kaçışıyor, Balat'tan Unkapanı'na kadar olan yerlerdeki ise, gecenin acı soğuğunun altında titreyerek inleyip ağlıyorlardı.

Bu yangında, onda birisi Yahudilere, üçü Rumlara, altısı da

—iki cami ve mektepler dahil— Türklere ait olmak üzere 1500 ev yanmıştır. Sultanselim camii'nin karşısında bulunan Müneccimbaşı'nın evi tutuştuğu ve yeniçeriler evi boşalttıkları sırada, Müneccimbaşı bazı komşuları ile durup bakarken yeniçerilerden biri: «Efendi, sana malûmdur, dahi sürer mi bu ateş?» diye sorunca, gözleri yere dikmiş duran Müneccimbaşı cevap vermemiştir.

Rum patriği, kiliseyi çevreleyen duvarların, tutuşan saçaklardan dolayı yıkılmakta olduğunu görünce, baş açık ve giyinmemiş olduğu halde dışarı fırlamış, ricâl ile beraber yangın mahalline gelmiş ve saçakların yıktırılmasını emretmekte olan sadrazamın ayaklarına kapılarak, 4000 altın vaad etmiş, kilisenin etrafındaki binaları yıkan yeniçerilere de hediyeler vereceğini söylemiştir. Kilisenin damından, yukarı çıkmış askerlerin ayakları altında kırılmamış tek kiremit kalmamıştı, bundan başka, ertesi günü Noel yortusu ayinleri için hazırlanmış kiliseye girenler de kandil, gümüş eşya, ikon ve ellerine geçen diğer bazı ufak şeyleri yağma etmişlerdi. Büyük bir para ile tedarik edilen eski kiremitle kilisenin damı geceleyn örtülmüştür.

1680. Ayın (?) 12'sinde, Hamparsum yortusu günü, Tahtelkale'de çıkan ve Odunkapısı'na kadar uzanan bir yangın, kutucu ve bakkal dükkânlarını yaktıktan sonra, Uzunçarşı'nın altına kadar yayıldı. Aynı çarşıda da bazı dükkânlar yandı.

Pazarertesiyi salıya bağlayan gece, Davudpaşa'da çıkan bir yangında sahildeki keresteci ve samancı dükkânları yandı.

Çarşamba gecesi de Karagümrük'te yangın çıktı. Bugünlerde birçok bacaların tutuştuğu görüldü ise de vaktinde yetişip söndürüyorlardı.

1681. Yeniçeri Ağası'nın makamı olan Ağakapısı yandı.

Horhor denilen semtte, Sofular hamamı'nın yakınında birkaç ev yandı.

Galata dışı, Yağkapanı'nda geceleyn çıkan yangında Gümrük ile sur boyunca sahildeki bütün dükkânlar yandı. Yangın Azapkapı'nın yakınına kadar yayıldı ve zavallı çadırcılar ile Rum terzileri ve Türk bakkal ve abacıların dükkânları eşyaları ile beraber kül etti.

Nemçe şehri Beç (Viyana)e karşı (harb etmekte olan) sadrazamla beraber bulunan defterdar Hasan Efendi'nin evi yandı. Almak hususunda çok gayretli fakat vermekte hiç istekli olmayan bu

* Metnin burasında bir sahife eksiktir.

adamın büyük itina ile yaptırdığı evinden dülgerler beş sene çıkmadılar. Onun gerek harem ve gerek selâmlık daireleri rengârenk ve altın nakışlarla süslenmiş evi, kat sayısı, mahzenleri ve saf saf bahçeleriyle bir paşa konağından geri kalmıyordu. Hiç bir Türk, masum insanların kan ve teri ile evini bu kadar servet ve bollukla doldurmamıştır. Seymenbaşı Navluncu Hasan ve bostancıbaşı yangın mahalline gelerek eve girdilerse de hiçbir şey kurtarılmadı. Esasen askerler de evi kısmen yağma etmişlerdi. Böylece, adamın biriktirdiği servet oğullarına da nasip olmadı. Bu esnada, kaymakam Kara Hasanoglu yanan evin karşısında şaşkın bir halde durmuşken, birisi gümüş özengisini kesip çalmıştı. Evin kârgir mahzeninde saklı bulunan servet deftere geçirilerek padişaha gönderildi. Defterdarın saklı servetinin daha çok olacağı zannedildiği için evin kâhyası ile erkek ve kadın uşakları hapsedilip hayli işkenceye uğratıldılar. Bilâhire, yanan evin arsası *miri* olarak satıldı.

Aynı yangında, Nişancıpaşa tepesinde, yanan konağın etrafındaki Türk evleri de lodosun tesiriyle tutuşup yandılar. Rüzgâr o kadar kuvvetle esiyordu ki havaya uçan kızgın bir çivi Sultanbayezid camii'nin minaresinin tepesine isabet etti ve minare külâhi çıra gibi yandı.

1682. Uzun çarşının ortasında başlayan bir yangın Tahtelkale'ye kadar yayıldı.

Edirne'den dönen ve Çatalca'ya vasıl olan padişahi karşılamak için sadrazamla devlet ricâli oraya gitmişken, aynı gece, Eyüb ve Defterdar iskelesi arasında çıkan bir yangında dabbaghaneler ve bazı ev ve dükkânlar yandı. Aynı semtte yangın çıktığını şimdiye kadar hiç duymamıştık.

1683. Kurşunlu mahzen yandı ve Rumlara, daha çok de Frenklere ait 400 kese değerinde mal telef oldu²³.

Ayazmakapısı ve Odunkapısı'nın iç ve dış kısımları, ani olarak çıkan bir yangınla yandı.

23 Eremya Çelebi'nin yazma halinde kalmış önemli eserlerden biri olup metni Venedik Mikhitarist Manastırı'nda saklı olan *Türk-Avusturya* veya *Beç harbi* adını taşıyan tarih eserinde Kurşunlu Mahzen'in yangını ve bundan dolayı Venediklilerle çıkan münazaanın siyasal bir olaya müncer olduğuna dair şu ilginç malûmat vardır:

Daha sonra, Tahtelkale'nin yukarı tarafında çıkan bir yangın, daha evvel yanmış sahaya kadar yayıldı.

1684. Horhor çarşısı'nda çıkan bir yangında fırın, dükkânlar ve bazı evlerle beraber çeşmeye kadar olan saha yandı. Çeşmenin karşısında bulunan İbrahim Paşa'nın birkaç katlı konağı da selâmlık ve haremlik daireleriyle beraber tutuşmuştu. Konaktan hiçbir şey kurtarılmamış, konağın hanımı ise cariyelerle beraber dışarı fırlayıp ağlaya ağlaya kaçmışlardır. Adı geçen İbrahim Paşa, Girid'in zaptı sırasında kaymakam olan o gaddar Arnavuttur ki Budin beylerbeyliği süresince yaptığı akınlarla Almanların yüreklerini çok yakmıştır. Manav (Merzifunlu Kara Mustafa Paşa) Beç'ten kaçtığı vakit bu İbrahim Paşa'nın kellesini köpek gibi kestirmiş, kendi kellesi de Belgrat'ta kesilmiştir.

1685. Mayıs ayı başında Eçmiadzin'e gittik. Donavis (Tuna) nehri kıyılarında, harp meydanlarına yetiştirilmek üzere cephaneye ve zahirenin taşınması için ezilen halk, git gide daha da şiddetlenen kıtlık ve bilhassa Tatar askerlerinin adetleri veçhile yer yer yaptıkları akın ve yağmaların yüzünden ızdırıp içinde kıvranıyordu²⁴.

Kıtlık, 1686 senesi kışında şehrimizde daha çok büyümüştür. Anadolu'ya gelince, başka bir eserimde ayrıca etraflı olarak anlatmış olduğum gibi, çiftlik ve köy halkı *sarıca* denilen askerlerin

•Hükümet, Rodos adasında bulunan demiri İstanbul'a getirerek kara yolu ile orduya (harp sahasına) göndermek istiyordu. O sırada, Kurşunlu Mahzen'in önünde, Venedik'e gitmek üzere Frenklere ait mallarla yüklü dört gemi vardı. Gümrükçü, gemileri boşaltmalarını söyledi fakat onlar karşı geldiler. Bunun üzerine, gemiler zorla boşaltılarak Rodos adasına sevk edildi. Çaresiz kala tacirler de kıyıda kalmış mallarını hamallar vasıtasıyla mağazanın içine doldurdular. Gemiler adadan döndükten sonra, tacirler mallarını yüklemek isteyince, Gümrükçü onlardan tekrar gümrük resmi talep etti. Frenkler, resmi esasen vermiş olduklarını söyleyip Gümrükçü ile münakaşa ederlerken Mahzen tutuştu ve tacirlerin malları olduğu gibi yandı. Mahzenin kurşun tavanı havaya uçtu ve yalnız dört duvarı kaldı. Tacirler sadrazam kapısına giderek tazminat talep ettilerse de tahkire uğrayıp kovuldular. Onlar padişaha da arzuhal verdiler fakat «Vezirim baksın» cevabını aldılar ve salıverildiler. Olan bitenden haberdar olan Venedik ricâli, balyoslarına Galata'dan çıkmak emrini verdiler, o da tercümanını *vezire* yollayıp *Prinçipe*'sinden Venedik'e dönmek emri aldığını bildirdi ve memurları ile beraber gitti» (s. 113-114).

24 Müellif, bir sene sürmüş olan bu seyahatinde, Eçmiadzin'den ayrıldıktan sonra Şark vilâyetlerinde dolaşmış ve Kırım - Trabzon yolu ile İstanbul'a dönmüştür.

ve dinsiz *sebkan*ların önünden kaçtığı için ekin yapılmamış olup yiyecek bulunamıyordu. Keza, Araplardan başka, merhametsiz şakiler olan kürtler ve türkmenler, rastladıkları yerlerde her şeyi tahrib ve yağma ediyorlardı. Diğer taraftan, tamakârlıklarına doymayan Beylerbeyiler ve paşalar da halkı soymaktan geri kalmıyorlardı, çünkü padişah ve devlet ricâli endişe ve kararsızlık içinde sallanıyorlardı.

Allaha şükür, açlık ve herhangi bir tecavüzdten masun kaldık ve ekim ayı ortasında Eçmiadzin'den salimen döndük. Buraya geldiğimizde, Budin'in Almanlar tarafından alınmış olduğunu duyduk.

1686. Yolculuğumuzu bitirip ancak eve gelmiş ve yorgunluğumuzu gidermekte iken, yirmi gün geçmeden, geceleyin birdenbire çıkan bir yangın, mahallemizi gündüz gibi aydınlattı. Korkudan ve soğuktan titreyerek sokağa fırladık. Ev eşyamızdan nesini alıp nesini bırakalım diye şaşkın bir hale düştük. Konu komşulardan kimse yardıma gelemiyordu, çünkü herkes yangının tutacağı istikâmetini yokluyor ve kendi başının çaresine bakarak kaçışıyordu. Eşyamızı hiç değilse kısmen kurtarmağa gayret ettikse de, sokaktaki izdiham ve karışıklığın içinde bazı şeylerimizi kaybettik. Tandırından çıkan ateş, yanan evi o kadar süratle sarmıştı ki içinde bulunan onbir kişi dışarı çıkamadı ve hepsi de diri diri yandılar. Yanan evin iki yanındaki evler de poyrazın tesiriyle tutuşup yandı. Yüreklarine korku girmiş olan aynı semtteki birçok aileler evlerini boşaltmış kaçıyorlardı, ben ise, alevlerin karşısında durmuş ağlıyorum, Allah'ın merhametini niyaz ediyor ve aynı zamanda, rüzgârın alevleri cenuba doğru süreceğine dair etrafımdakilere ümid veriyordum. Hakikaten de, rüzgâr, ateşi Langa bostanı'nın üzerine sürükledi ve yangın büyük surun önünde durdu.

Yangını söndürmeğe gelen zaptiyeler, iki taraftaki evleri yıkarak ateşin önünü kestiler, toprakla örtülmüş ve kömür haline gelmiş olan 12 cesedi ikiye ve üçer büyük tabutlara koydular ve *meyyit* namazını kıldıktan sonra gömdüler.

1688. Akıllı ve okuyan bir adam olup, güya memlekete *kademli*, *uğurlu* ve *kutlu* bir padişah olacak diye Sultan Süleyman 1687'de tahta çıkarıldıktan az sonra, yılın ilk günlerinde Uzunçarşı'nın içinde bulunan Suluhan yandı, çarşının iki yanındaki dükkânlar da aynı çarşıda satılan mallarla dolu oldukları hâlde hepsi de yandı.

Çok geçmeden, Süleymaniye'nin alt tarafında bulunan büyük konak yandı. Konağın önündeki medrese ve arkasındaki binalar kârgir olduğundan ateşe dayandılar, fakat doğu taraftaki Türk evleri kül oldu.

Mart ayı içinde, Balıkpazarı kapısı'nda Yahudilere ait odalar ile iki tarafta bulunan Ermenilere ait papuççu, balıkçı ve Rum bakallara ait 100 dükkân yandı. Deniz kıyısında gittikçe daha çok kızgınlaşan ateş, içinde muazzam bir odun yığını bulunan fırına kadar yayıldı. Sur kapısı ve kulluk yandıktan sonra şehrin içine dalan yangın, Validecami'i ve yan taraftaki çarşıya rastlayıp sağa doğru kıvrılarak oradaki ekmek fırınına yaktı. Suru aşan ve baharatla dolu Mısır çarşısı'nın üzerine ve Balkapan'a kadar olan sahaya kıvılcımlar yağan ateş, güneye doğru çeşmeyi de geçerek Valide han'ın duvarına dayandı ve orada söndürüldü.

27 mart günü, bizim semtimize yakın Meymarçeşme denilen yerde *Telhisici* denilen bir ağanın evi yandı. Büyük bir korku içine düşen Ermeniler eşyalarını kurtarmağa ve kaçmağa başladılarsa da, rüzgâr esmediği için, yetişen zabıta kuvveti yangının önünü keşbildi. Yangını söndürmeğe gayret eden 40 Türk, yıkılan bir duvarın altında kaldılar ve içlerinden bir kısmı öldü, gerisi de sakat kaldı.

Ağustos ayı içinde, Unkapanı ile Zeyrek arasındaki Türk semti, Küçükpazar'a kadar, cami ve hamamlarla beraber yandı. Bu yangın, (yukarıda bahsedilen) Balıkpazarı'ndakinden daha büyük olup oranın Türk halkından birçoğu sefâlet içine düştü, alevlerin içinde kalan ve kaçırılmayan çocuklar da diri diri yandılar*.

20 eylül günü, Cellâd-çeşme'nin karşısında bir çok ev yandı. Yangın esnasında esasen şiddetli bir poyrazın sayesinde ateş Langa bostanı'nda durdu.

13 aralık günü, Üsküdar'da yangın çıktı . . . .

Zındankapı dışında, *şorvacı* çardağı, Âhî Çelebi cami ve mahkemesi ile abacı, mumcu, yemişçi ve tuz, soğan, sarmısak, arpa, yağ ve bal satan bir çok esnafın dükkânları yandı.

1689. 31 ocakta, Laleli-çeşmesi'nde bir ağanın konağı yandı. Lodos estiği için alevler etrafa yayılıyorsa da o taraf bahçe oldu-

* Metnin burasında bir sahife eksiktir.

ğundan ateş başka binalara sirâyet edemedi. Bundan başka, damlara düşen kızgın tahta parçaları birkaç günden beri yağın karını içine saplanıp söniyordu. Yeniçeriler, yangın esnasında, âdetleri vechile, aynı semtteki kapalı dükkân ve evleri açarak yağmaya daldılar.

Davudpaşa yakınında, Avred pazarı'ndaki abideye bitişik . . . . yandı.

Boğazın Anadolu kıyısında, Arnavutköy'ün karşısına düşen Çengelköy'de yangın oldu.

Narlıkapı ve Yenikapı arasında bulunan Aya Konstantin Rum kilisesi kendi kendine tutuşup yandı. Rumlar, kiliseyi tamir edebinceye kadar paraca çok sıkıntı çektiler.

Sultan Mehmed'in validesi tarafından, Validecamii'nin avlusuna bitişik olup kâmil kârgir ve demir kapılı olarak yapılmış Mısır çarşısı'nda yangın çıktı. Taş kemerlerin içinde yapılmış ahşap dükkânlar içindeki mısır ve frenk baharatı ve âletleriyle yandı. Oysa bu çarşı, bedestenlerden daha mühkem bilindiği için pek çok adam nakit parasını oraya emanet ediyordu. Yanıp mahv olan malların kıymeti 10 mısır haznesi kadar tahmin ediliyordu.

Yangını haber almış olan yirmi yaşındaki kızım Soğome, hasta yatağından bana hitaben: «Mısır çarşısı'ndaki ateşin söndüğünü duydum, benim ateşim de ne zaman sönecektir» dedi. Üç gün sonra, 27 aralıkta kızım öldü. Allah rahmet eylesin²⁵.

1694. 5 temmuz perşembe günü, saat 7'de Sirthamamı'nda çıkan bir yangında 10 ev ve 30 dükkân yandı. Yangını önlemek için etraftaki ev ve dükkânlar, Babıali fırını da dahil olmak üzere yıktırıldı ve esasen rüzgâr da esmediği için ateş sabaha karşı söndü. Yangın esnasında, yağmacılar, Uzunçarşı'nın ağzından kuzeye doğru Kilithan'a, doğuda Validehanı'n kapısına, batıda Eskisaray'ın kapısı, güneyde de Kebecihan'ın yakınlarına kadar büyük bir sahada mallarla dolu dükkânları talan ettiler. Bazı dükkân sahipleri ve bunlardan hususiyle kapamacılar yetişerek mallarını korudularsa da, bir kısım Ermeni ipekçiler kısmen, Türk örücüler ise büyük zarara uğradılar.

25 Müellifimiz Eremya Çelebi'nin birçok şiirleri içinde, bu ölen kızı için yazmış olduğu türkçe bir mersiye vardır (*Râzûme*, s. 632).